

ШҚО ДСБ «ШҚО ЖИТС алдын алу және
күрес жөніндегі орталығы»
ШЖҚ КМК басшысының бұйрығына
қосымша
2023 жылғы 21 маусым № _____

**ШҚО ДСБ «ШҚО ЖИТС алдын алу және күрес жөніндегі орталығы»
ШЖҚ КМК жұмыскерлеріне Сыбайлас жемқорлыққа және коммерциялық параға
сатып алуға қарсы іс-қимыл жөніндегі
НҰСҚАУЛЫҚ**

**1. Осы Нұсқаулықта пайдаланылатын негізгі
анықтамалар мен ұғымдар**

Жемқорлық – жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға теңестірілген адамдардың, лауазымды адамдардың өздерінің лауазымдық (қызметтік) өкілеттіктерін және соған байланысты мүмкіндіктерін жеке өзі немесе делдалдар арқылы жеке өзіне мүліктік (мүліктік емес) игіліктер мен артықшылықтар алу немесе табу мақсатында заңсыз пайдалануы немесе үшінші тұлғалардың сатып алуы, сол сияқты игіліктер мен артықшылықтар беру арқылы осы адамдарды параға сатып алу.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл - сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл субъектілерінің өз өкілеттіктері шегіндегі сыбайлас жемқорлықтың алдын алу, оның ішінде қоғамда сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау және жою жөніндегі, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды анықтау, жолын кесу, ашу және тергеп-тексеру және олардың салдарларын жою жөніндегі қызметі.

Коммерциялық параға сатып алу - коммерциялық немесе өзге де ұйымда басқару функцияларын орындайтын адамға ақшаны, бағалы қағаздарды немесе өзге де мүлікті заңсыз беру, сол сияқты өзінің қызмет бабын пайдаланғаны үшін, сондай-ақ параға сатып алуды жүзеге асыратын адамның мүддесінде қызметі бойынша жалпы қамқорлығы немесе салғырттығы үшін оған мүліктік сипаттағы заңсыз қызметтер көрсету.

Лауазымды тұлға – тұрақты, уақытша немесе арнайы өкілеттік бойынша билік өкілінің функцияларын жүзеге асыратын не мемлекеттік органдарда, квазимемлекеттік сектор субъектілерінде, жергілікті өзін-өзі басқару органдарында, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінде, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарында ұйымдық-өкімдік немесе әкімшілік-шаруашылық функцияларды орындайтын адам.

Мүдделер қақтығысы – жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдардың, оларға теңестірілген адамдардың, лауазымды адамдардың жеке мүдделері мен олардың лауазымдық өкілеттіктері арасындағы қайшылық, мұндай жағдайда аталған адамдардың жеке мүдделері олардың өздерінің лауазымдық өкілеттіктерін тиісінше орындамауына әкеп соғуы мүмкін.

Пара – мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адам не оған теңестірілген адам немесе жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адам не лауазымды адам, сол сияқты шет мемлекеттің немесе халықаралық ұйымның лауазымды адамы жеке өзі немесе делдал арқылы алатын ақша, бағалы қағаздар, өзге де мүлік, мүлікке құқықтар немесе мүліктік сипаттағы пайда.

Қазақстан Республикасында пара алу және беру жөніндегі іс-әрекеттер заңға қайшы және Қылмыстық кодекс пен Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодекстің қолданылу аясына жатады.

Егер ақша, өзге мүлік, материалдық қызмет көрсету түріндегі мүліктік пайда лауазымды адамның келісімімен оның туыстары мен жақындарына берілсе не егер ол бұған қарсылық білдірмесе және өзінің қызметтік өкілеттігін пара берушінің пайдасына пайдаланса, лауазымды адамның іс-әрекетін пара алу деп саралау керек.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына сәйкес ақшамен, бағалы қағаздармен және өзге де мүлікпен қатар, өтеусіз көрсетілетін, бірақ төлеуге жататын мүліктік сипаттағы пайда (туристік жолдамалар беру, пәтерді жөндеу, саяжай салу және т.б.) пара алу және коммерциялық сатып алу нысанасы болуы мүмкін.

Мүліктік сипаттағы пайда деп, атап айтқанда, берілетін мүліктің, жекешелендірілетін объектілердің құнын кемітуді, жалдау төлемдерін, банк несиелерін пайдаланғаны үшін пайыздық мөлшерлемелерді азайтуды түсіну керек.

Пара бопсалау – адамның пара берушінің немесе оның атынан өкілдік ететін адамдардың заңды мүдделеріне нұқсан келтіруі мүмкін әрекеттер жасау қатерін төндіріп пара талап етуі не құқық қорғау мүдделері үшін зиянды салдардың алдын алу мақсатында ол пара беруге мәжбүр болатын жағдайларды қасақана жасауы.

2. Пара алу және пара беру

Бұл бір қылмыстық модельдің екі жағы, егер пара туралы айтатын болсақ, онда пара алатын (пара алушы) және оны беретін (пара беруші) бар.

Пара алу – ең қауіпті лауазымдық қылмыстардың бірі, әсіресе егер оны адамдар тобы жасаса немесе бопсалаумен бірге жүрсе, бұл лауазымды адамның заңды немесе заңсыз әрекеттері (әрекетсіздігі) үшін артықшылықтар мен артықшылықтар алудан тұрады.

Пара беру – лауазымды адамды заңды немесе заңсыз әрекеттер (әрекетсіздік) жасауға көндіруге не берушінің пайдасына, оның ішінде қызметі бойынша жалпы қамқорлығы немесе жол берушілік үшін қандай да бір артықшылықтар беруге, алуға бағытталған қылмыс.

Пара нысандары болуы мүмкін:

– заттар, ақша, оның ішінде: валюта, банктік чектер және бағалы қағаздар, бағалы металдар мен тастардан жасалған бұйымдар, машиналар, азық-түлік, бейнетехника, тұрмыстық аспаптар және басқа да тауарлар, пәтерлер, саяжайлар, қала сыртындағы үйлер, гараждар, жер учаскелері және басқа да жылжымайтын мүлік;

– артықшылықтар: емдеу, жөндеу және құрылыс жұмыстары, Санаториялық және туристік жолдамалар, шетелге сапарлар, ойын-сауық және басқа да шығындарды өтеусіз немесе төмендетілген құнмен төлеу.

– параның жабық түрі - жоқ қарызды өтеу түріндегі банктік қарыз, төмен бағамен сатып алынған тауарларды төлеу, тауарларды жоғары бағамен сатып алу, пара алушыға, оның туыстарына, достарына жалақы төлеу арқылы жалған еңбек шарттарын жасасу, жеңілдетілген несие алу, дәрістер, мақалалар мен кітаптар үшін төлемдерді көтеру, казинодағы «кездейсоқ» ұтыс, қарызды кешіру, жалдау ақысын азайту, несие бойынша пайыздық мөлшерлемелерді арттыру және т.б.

Мүдделер қақтығысын болғызбау немесе реттеу туралы шектеулерді, тыйым салуларды және талаптарды, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға көндіру мақсатындағы өтініштер туралы жалдаушының (жұмыс берушінің) өкілін хабардар ету міндетін, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мақсатында белгіленген өзге де міндеттерді сақтау маңызды.

Айта кету керек, кейбір сөздерді, сөйлемдер мен қимылдарды басқалар пара беру туралы өтініш (тұспал) ретінде қабылдауы мүмкін.

Мұндай сөйлемдерге мыналар жатады, мысалы:

- «Мәселені шешу қиын, бірақ мүмкін»;
- «Рахмет жеткіліксіз»;
- «Келісеміз»;
- «Неғұрлым күшті дәлелдер қажет»;
- «Параметрлерді талқылау керек»;

- «Ал, не істейміз?» және т.б.

Ұйымдардың өкілдерімен және азаматтармен, әсіресе олардың пайдасы лауазымды тұлғалардың шешімдері мен әрекеттеріне байланысты белгілі бір тақырыптарды талқылау пара беру туралы өтініш ретінде де қабылдануы мүмкін.

Мұндай тақырыптардың қатарына жатады, мысалы:

- жалақының төмен деңгейі және қандай да бір мұқтаждарды іске асыруға акша қаражатының жетіспеуі;
- қандай да бір мүлікті сатып алуға, қандай да бір қызметті алуға, туристік сапарға баруға ниет білдіру;
- лауазымды тұлғаның туысқандарында жұмыстың болмауы;
- лауазымды тұлғаның балаларын білім беру мекемелеріне қабылдау қажеттілігі және т.б.

Лауазымды адамнан келетін белгілі бір ұсыныстар, әсіресе егер олар ұйымдардың өкілдеріне және пайдасы олардың шешімдері мен әрекеттеріне байланысты азаматтарға бағытталған болса, пара беру туралы өтініш ретінде қабылдануы мүмкін. Бұл мұндай ұсыныстар жақсы ниетпен туындаған және шенеуніктің жеке пайдасына байланысты болмаған жағдайда да мүмкін. Мұндай ұсыныстарға, мысалы, ұсыныстар кіреді:

- лауазымды адамға және (немесе) оның туыстарына жеңілдік беру;
- анықталған бұзушылықтарды жою, мемлекеттік келісімшарт шеңберінде жұмыстарды орындау, қажетті құжаттарды дайындау үшін нақты компанияның және (немесе) сарапшылардың қызметтерін пайдалану;
- нақты қайырымдылық қорына акша салу;
- нақты спорт командасын қолдау және т.б.

3. Сыбайлас жемқорлық бағытындағы және коммерциялық параға сатып алудың ықтимал жағдайлары, сондай-ақ мінез-құлық қағидалары бойынша ұсынымдар

Арандату:

Қызмет көрсетуге жүгінген азаматтар, бөлімше қызметін тексеруді жүзеге асыратын лауазымды тұлғалар тарапынан ықтимал арандатуларды болдырмау үшін:

- келушілер орналасқан қызметтік үй-жайларды және жеке заттарды (киім, портфель, сөмке және т.б.) қараусыз қалдырмауға;
- егер келуші кеткен соң жұмыс орнында немесе жеке заттарында қандай да бір бөгде заттар табылса, ешқандай дербес іс-қимыл жасамай, басшылыққа дереу баяндауы тиіс.

Пара бопсалау:

- параны және/немесе коммерциялық параны қабылдаудан үзілді-кесілді бас тарту ретінде немесе дайындық ретінде түсіндірілуі мүмкін асығыс мәлімдемелерге жол бермей, өте сак, сыпайы, ұқыпсыз әрекет етуге міндетті;
- талаптарды (сомалардың мөлшерін, тауарлардың атауы мен қызметтердің сипатын, параны беру мерзімдері мен тәсілдерін, коммерциялық параға сатып алу нысанын, мәселелерді шешу реттілігін) мұқият тыңдап, нақты есте сақтауға міндетті;
- параны және/немесе коммерциялық параны беру уақыты мен орны туралы мәселені келесі әңгімеге дейін ауыстыруға тырысыңыз және келесі кездесу үшін сізге жақсы таныс орынды ұсыныңыз;
- өзіңіз әңгімелесуде бастама көтермеңіз, көбірек «қабылдауға жұмыс жасаңыз», сізге мүмкіндігінше көп ақпарат беру үшін сұхбаттасушыға «сөйлесуге» мүмкіндік беріңіз;
- пара беруге немесе коммерциялық параға сатып алуға келісім берген жағдайда сіздің мәселенізді шешудің кепілдіктері туралы сұраңыз;
- егер сізде диктофон болса, пара және/немесе коммерциялық параға сатып алу туралы ұсынысты (жасырын) жазып алуға тырысыңыз;
- жоғары тұрған басшылыққа қызметтік жазба түрінде осы факті туралы баяндау;

– дайындалып жатқан қылмыс туралы жазбаша немесе ауызша хабарламамен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті органға немесе 1424 Call-орталығына жүгіну.

Мүдделер қақтығысы:

- мүдделер қақтығысының кез-келген мүмкіндігіне мұқият болу;
- мүдделер қақтығысының кез келген мүмкіндігін болдырмау бойынша шаралар қабылдау;
- туындаған мүдделер қақтығысы туралы немесе оның туындау мүмкіндігі туралы Сізге белгілі болған сәтте өзінің тікелей бастығына жазбаша нысанда хабарлау;
- тікелей басшының келісімі бойынша туындаған мүдделер қақтығысын еңсеру бойынша шаралар қабылдау;
- мүдделер қақтығысы тарапы болып табылатын қызметкердің қызметтік жағдайын белгіленген тәртіппен қызметтік міндеттерін орындаудан шеттетілгенге дейін және (немесе) мүдделер қақтығысының туындауына себеп болған пайдадан бас тартқанда өзгертуге міндетті;
- қызметтік тәртіпті сақтау және мүдделер қақтығысын реттеу жөніндегі комиссия құру қажет.

Әр адам өз шешімін еркін таңдай алады. Бірақ еркін адам ретінде ол қылмыстың жазалануы керек екенін түсінбеуі мүмкін.

4. Егер сіз сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұру туралы шешім қабылдасаңыз

Сіз өз қалауыңыз бойынша ауызша немесе жазбаша өтінішпен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті органға немесе 1424 Call-орталығына жүгіне аласыз.

Сыбайлас жемқорлық сипатындағы құқық бұзушылық туралы хабарлау нысандарының бірі жасырын жүгіну болып табылады. Бұл жағдайда өтініш беруші анонимділікке байланысты жауап алуға сене алмаса да, ал қылмыс туралы жасырын өтініштің өзі, мұндай өтініште дайындалып жатқан немесе жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы мәліметтер бар жағдайларды қоспағанда, қылмыстық іс қозғауға себеп бола алмайды.

Параны қорқытып алу жағдайында Сізге сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті органға жүгіну және сізден параны немесе коммерциялық параны қорқытып алу фактісі туралы өтініш жазу қажет, онда мыналарды нақты көрсету қажет:

- лауазымды тұлғалардың қайсысы (тегі, аты, әкесінің аты, лауазымы, мекеменің атауы) сізден пара талап етеді немесе коммерциялық құрылымдар өкілдерінің қайсысы сізді пара алуға итермелейді;
- бопсаланатын параның (параға сатып алудың) сомасы мен сипаты қандай;
- сізден қандай нақты әрекеттер (немесе әрекетсіздік) үшін пара талап етеді немесе коммерциялық параға сатып алу жасалады;
- параны тікелей беру қай уақытта, қай жерде және қалай жүргізілуі тиіс немесе коммерциялық параға сатып алу жүзеге асырылуы тиіс.

5. Сыбайлас жемқорлық сипатындағы жағдай кезіндегі қызметкерлердің іс-қимыл алгоритмі

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті органға жүгінумен қатар қызметкерлер осы Нұсқаулыққа сәйкес басшылықты хабардар ету жөнінде шаралар қабылдауы тиіс.

«_____» КМҚК (ШЖҚ) бекітілген штаттық құрылымына сәйкес сыбайлас жемқорлық қылмыстары және сыбайлас жемқорлық сипатындағы белгілері бар жағдайлар анықталған және/немесе кездескен жағдайда барлық қызметкерлердің іс-әрекетінің келесі алгоритмі әзірленді: қызметкерлер КМҚК (ШЖҚ) директоры болмаған жағдайда оның орынбасарына хабарлауға тиіс.

Бұл ретте, қызметкерлер мүмкіндігіне қарай өздерінің дәлелдері бойынша (куәлар, құжаттар, хат алмасу, оның ішінде мессенджерлер арқылы, аудио және бейне материалдар және т. б.) дәлелдемелер базасын ұсынады және оны уәкілетті орган мен жоғары тұрған басшылыққа береді.

6. Бағыныстылардың сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылығы үшін басшылардың жауапкершілігі.

Сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға бағытталған шараларды күшейту мақсатында, қарамағындағылар сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасаған және олардың кінәсі сотта дәлелденген, басшылардың жеке жауапкершілігін білдіретін норма көзделген.

Тәртіптік жауапкершілік мыналарды қамтиды:

- ескертулер;
- сөгіс;
- қатаң сөгіс;

– Еңбек кодексінде көзделген негіздер бойынша, жұмыс берушінің бастамасы бойынша еңбек шартын бұзу.

Басшы өзінің тікелей бағынысына қатысты заңды күшіне енген соттың айыптау үкімі болған кезде жұмыстан шығаруға өтініш беруге немесе ақталмайтын негіздер бойынша қылмыстық істі қысқарту туралы шешім қабылдауға (рақымшылық жасау, іс жүзінде өкіну, тараптардың татуласуы және т.б.) тиіс.

Жұмыстан шығаруға өтініш басшыны лауазымға тағайындаған жауапты адамға беріледі. Жұмыстан шығару және тәртіптік жаза шығару туралы шешім қабылдау осы лауазымға басшыны тағайындаған адамның құзыреті болып табылады.

Басшы отставкаға беретін мерзім күнтізбелік 10 күнді құрайды.

Тікелей бағыныштылар:

– директор үшін – оның орынбасарлары, (бас) бухгалтер, бөлім басшысы _____, _____;

– директордың орынбасары үшін _____, _____;

– бөлім басшысы үшін _____ – бөлімнің барлық қызметкерлері;

Кәсіпорынның филиалдары (болған жағдайда)

– филиал директоры үшін - бөлім басшысы _____, _____;

– бөлім басшысы үшін _____ – бөлімнің барлық қызметкерлері.

Тікелей бағынысты қызметкер сыбайлас жемқорлық сипатындағы құқық бұзушылық жасаған кезде басшы осы лауазымға тағайындалған күннен бастап 3 ай өткен соң дербес жауапты болатынын назарға алу қажет.

Бұл ретте, жоғарыда көрсетілген жауапкершілік «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 24-бабына сәйкес, тікелей бағынысты адам жасаған сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық фактісі туралы дербес хабарлаған басшылыққа қолданылмайды.

Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық фактісі туралы хабарлаған немесе сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда өзгеше түрде жәрдем көрсететін қызметкер мемлекеттің қорғауында болады және Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен көтермеленеді.

Осы ереже сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық фактісі туралы көрінеу жалған ақпарат хабарлаған, заңға сәйкес жауаптылыққа жататын адамдарға қолданылмайды.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылға жәрдем көрсететін қызметкер туралы ақпарат мемлекеттік құпия болып табылады және заңда белгіленген тәртіппен ұсынылады. Көрсетілген ақпаратты жария ету заңда белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады.

Құқық қорғау органдарына өтініш мәтінінің үлгісі

Өтініш

Мен, _____ Аты-жөні _____, 20__ жылғы «__» _____ аудандық аурухананың бас дәрігері _____ Аты-жөні _____ ағамды _____ Аты-жөні _____ емдеу үшін 20__ жылға «__» _____ дейінгі мерзімде оған 20 мың теңге ақша беру туралы шарт қойғанын мәлімдеймін. Олай болмаған жағдайда, менің ағам стационарға және операцияға қабылданбайды. Ақша беру қызметтік кабинетте _____ ФИО _____ өткізілуі тиіс. Бұған дейін мен оған телефон арқылы қоңырау шалып, жиналыс уақыты туралы келісуім керек 20__ жылғы «__» _____.

Мен, _____ Аты-жөні _____ ҚР ӘҚБтК-нің 439-бабы бойынша сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар туралы көрінеу жалған мәліметтерді хабарлағаны үшін жауапкершілік туралы ескертілдім.

(қолы) _____ Аты-жөні _____